

УДК 377.6:61.011.32-056.263

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ІЗ ВАДАМИ СЛУХУ У МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ

Ірина Древо

*Львівський державний медичний коледж імені Андрея Крупинського
вул. Дорошенка, 70, 79000 Львів, Україна*

Проаналізовано стан дослідженості проблеми організації навчання студентів з особливими потребами. Обґрунтовано важливість їхньої успішної адаптації. На прикладі підготовки фахівців зі спеціальності “Лабораторна діагностика” конкретизовано педагогічні умови організації навчання з вадами слуху у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: адаптація, лабораторна діагностика, педагогічні умови, студенти з особливими потребами, сурдоперекладач, мова жестів.

Професійна освіта на початку ХХІ століття вступила в новий етап свого розвитку. Сучасне суспільство потребує спеціалістів високого рівня, всебічно підготовлених, з розвинутим творчим мисленням, здатних гнучко реагувати на різноманітні інноваційні процеси. Одним з найактуальніших завдань вищої освіти є необхідність приділяти увагу професійній підготовці студентів з особливими потребами. Це дасть змогу підготувати таких фахівців, які почуватимуться впевнено у світі, де досить часто доводиться стикатися з ситуаціями вибору та прийняття рішень, що торкаються життєвих інтересів.

Люди з особливими потребами є частиною нашого суспільства. До них ставляться так, як до рівних і таких, що заслуговують на повагу і сприйняття їх такими, якими вони є. Це те право, яким всі ми користуємось як члени суспільства. Адже кожна людина з особливими потребами має право на здобуття освіти, на нормальні життєві умови, на працю, яка б забезпечувала їй пристойне життя, задоволення запитів.

З огляду на це зростає актуальність наукових досліджень, присвячених розв’язанню назрілих питань професійної підготовки майбутніх фахівців з особливими потребами. Важливість вирішення окресленої проблеми зростає, адже люди з особливими потребами мають обмежені адаптаційні можливості, що часто спричиняє соціальну дезадаптацію й ускладнює процес їхньої інтеграції в суспільство. На нашу думку, ті труднощі, які виникають у молодих фахівців з особливими потребами в період самостійної трудової діяльності, особливо на її початковому етапі, можуть бути подолані значно

легше, якщо в процесі навчання студентів у вищих навчальних закладах підготувати до соціальної та психологічної адаптації.

Ми ставили за *мету* визначити педагогічні умови організації навчання студентів з особливими потребами у вищих навчальних закладах.

Відповідно до мети окреслено *головні завдання дослідження*:

- проаналізувати стан дослідженості проблеми організації навчання студентів з особливими потребами у сучасній педагогічній науці;
- обґрунтувати важливість їхньої успішної адаптації;
- визначити педагогічні умови організації навчання студентів з особливими потребами у вищих навчальних закладах (на прикладі Львівського державного медичного коледжу імені Андрея Крупинського).

У контексті розв'язання окреслених завдань зазначимо, що дослідженню особливостей професійної адаптації присвячені праці В. Дугінця, Л. Зданевич, Г. Насирвої, І. Сазанової, Л. Шубіної та інших учених. Однак слід зауважити, що невивченою залишається ця проблема стосовно професійної адаптації людей з особливими потребами. Зазначимо також, що аналіз літературних джерел за темою наукового пошуку засвідчує, що деякі аспекти розвитку й адаптації дітей з особливими потребами вивчали В. Боднар, Г. Бойко, Л. Вавіна, Л. Горбай, В. Масенко, А. Колупаєва, А. Кузнєцов, Г. Сельє та ін. Проте зазначені дослідження стосувалися лише дітей дошкільного і шкільного віку. Проблемі соціальної та психологічної адаптації студентів з особливими потребами у вищих навчальних закладах приділяють недостатню увагу.

Важливість розв'язання окресленої проблеми актуалізується передусім тим, що професійна адаптація в умовах навчального закладу є процесом формування у студентів інтересу до обраної професії, прагнення досконало оволодіти нею, що в майбутньому суттєво полегшить процес входження молодого фахівця у професію на початкових етапах самостійної професійної діяльності. Така адаптація передбачає оволодіння студентом повним обсягом професійних знань, умінь і навичок, методикою і логікою науки, відповідними компетенціями тощо.

Швидкий розвиток сучасних медичних технологій, вплив різних негативних чинників науково-технічного прогресу на середовище проживання людини, виникнення невиліковних хвороб людства зумовлюють особливі вимоги до фундаментальної підготовки майбутніх медичних працівників [1, с. 1]. Володіти значним запасом спеціальних знань, уміти поповнювати, розвивати і творчо застосовувати їх у майбутній професійній діяльності повинні також і студенти з особливими потребами.

Саме за вирішення такого непростого завдання взявся Львівський державний медичний коледж імені Андрея Крупинського. Підготовка

фахівців зі спеціальності “Лабораторна діагностика” розпочалася в коледжі з 1998 року. Зауважимо, що майбутню спеціальність для студентів з особливими потребами обрано вдало. Адже зосередженість лаборанта на мікроскопуванні дасть змогу не відволікатися на зовнішні слухові чинники. У процесі дослідження професійності з’ясувалося, що такі випускники-лаборанти є добрими фахівцями зазначеного напрямку.

Професійне формування студента відбувається в тому разі, якщо воно ґрунтується на інтересі, нахилах та здібностях молодшої людини до нової професії [5, с. 241]. З огляду на це в розвитку особистості майбутнього фахівця особливої значущості ми надаємо формуванню позитивних мотивів та дієвих цілей, оскільки вони є найважливішими детермінантами навчальної діяльності. Успіх у навчанні значною мірою залежить від умов життя та побуту студента, ставлення до нього викладацького колективу, тієї ролі, яку він у ньому відіграє. Зазначимо, що навчання студентів з вадами слуху є специфічним за своєю суттю і принципом побудови, що й було взято до уваги в організації навчального процесу в коледжі.

Аналіз досліджень засвідчує, що у вищих навчальних закладах практикують такі *форми організації навчання* нечуючих студентів:

- 1) створення спеціалізованого навчального закладу для людей з вадами слуху;
- 2) комплектування окремих груп студентів з вадами слуху в звичайних вищих чи середніх спеціалізованих навчальних закладах;
- 3) створення інтегрованих академічних груп, до складу яких входять студенти з особливими потребами [6, с. 58].

У Львівському державному медичному коледжі імені Андрея Крупинського навчання таких студентів організовано за другою формою. Таке об’єднання студентів з обмеженими можливостями в окремі академічні групи дає змогу навчатися в умовах, максимально наближених до шкільних, в однорідному колективі, який складається тільки з людей з вадами слуху. Спеціалізовані групи є нечисленними (в одній групі навчається по 5–6 осіб).

Зауважимо, що в організації навчального процесу слід брати до уваги певну специфіку навчання студентів з вадами слуху. До них належать вікові відхилення, індивідуально-психологічні особливості кожного студента, а також інші чинники. Зокрема, слухове сприйняття у студентів з вадами слуху може бути зумовлене різними причинами.

Вирізняють два види слухової недостатності: глухота і приглухуватість. Найбільш різкий ступінь ураження слуху, коли розбірливе сприйняття мови стає неможливим, є ознакою глухоти. Повна глухота трапляється рідко. У більшості випадків зберігаються хоча б невеликі залишки слуху. Це дає змогу людині сприймати дуже гучні, різкі немовні звуки (дзвінок, свисток), окремі

звуки мови, а іноді й прості, добре знайомі слова, вимовлені голосно біля вушної раковини.

Глухота може бути природженою чи набутою, ранньою чи пізньою. Природжена глухота трапляється рідше. Її спричинюють несприятливі умови розвитку плода в утробі матері та спадковість. Набута глухота найчастіше є результатом запальних процесів у внутрішньому вусі та слуховому нерві внаслідок різних захворювань (менінгіт, кір, скарлатина, грип та ін.). За часом виникнення вирізняють ранню і пізню глухоту. Вважають, що рання глухота виникає в період передмовного розвитку, а пізня – у той час, коли у дитини мова вже сформувалася.

Зауважимо, що у разі глухоти сприйняття мови різко обмежене, а у випадку приглухуватості в спеціально створюваних умовах можливості сприйняття мови зростають. Вирізняють різні ступені вираження приглухуватості (від незначного порушення сприйняття шепітної мови до різкого обмеження можливості сприйняття мови розмовної гучності).

З огляду на це знання особливостей фізичного та розумового розвитку глухих студентів необхідне для правильної організації та успішного здійснення процесу навчання. Складність педагогічного процесу в спеціалізованих групах пов'язана з неоднорідністю групи. До неї належать різні студенти (глухі, слабочуючі, з ранньою чи пізньою глухотою тощо).

У більшості студентів медичного коледжу функціонування слухового апарату припинилося внаслідок різних інфекційних захворювань. Половина глухих студентів позбавлені слуху внаслідок різних захворювань мозку (менінгіту, енцефаліту). Крім того, в організації процесу навчання глухих студентів слід брати до уваги й те, що для фізичного і розумового розвитку важливе значення має час втрати ними слуху. Більшість з них втратили слух у ранньому віці, тобто в домовному періоді. Зрозуміло, що такі студенти значно відставатимуть у сприйнятті інформації від тих студентів, які втратили слух у віці 2–3 роки, коли у них вже були певні мовні навички.

З метою поліпшення організації навчального процесу за кожною групою закріпленій сурдоперекладач, який є посередником між студентом і викладачем, який веде заняття. Сурдоперекладач допомагає студентам з вадами слуху сприймати навчальну інформацію за допомогою мови жестів (специфічного мовного коду для передавання людям з вадами слуху усних повідомлень) та беззвукowego повторювання (приговорювання для студентів, які можуть читати по губах). Присутність сурдоперекладача на всіх заняттях є характерною особливістю навчального процесу в спеціалізованих групах [4]. Зауважимо, що в перший рік навчання нерідко простежується недосконале знання студентами мови жестів. За цих обставин використання жестового перекладу в процесі навчання не завжди дає змогу досягнути повної доступності навчальної інформації для всіх студентів. З огляду на це

сурдологи затрачують багато часу на навчання студентів 1-го курсу сприйняття жестової мови.

Зазначимо, що студенти з особливими потребами навчаються за тими ж навчальними планами і програмами, що й чуючі студенти, проте тривалість їхнього навчання збільшено. Зокрема, навчальний план підготовки спеціаліста зі спеціальності “Лабораторна діагностика” (з вадами слуху) ґрунтується на узгоджених проектах освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми Галузевого стандарту вищої освіти України зі спеціальності 5.110103 “Лабораторна діагностика” 2001 р.

Зважаючи на фізіологічні особливості студентів з обмеженими можливостями, термін їхнього навчання продовжено на 0,5 року (в цілому 2,5 р.). Це пояснюють специфічними труднощами, які пов’язані зі способами пояснення навчального матеріалу студентам з особливими потребами (використання мови жестів) та низкою інших причин. Наприклад, у зв’язку з можливою загрозою виникнення у студентів гіподинамії збільшена кількість годин з фізичного виховання на 54 год. Оскільки студенти цього контингенту особливо легко піддаються впливу різних релігійних течій, введено дисципліну “Релігієзнавство”. Натомість з навчального плану вилучено іноземну мову (цю дисципліну в середній школі не вивчали). Відповідно до специфіки навчання студентів з особливими потребами збільшено кількість годин на професійно зорієнтовані дисципліни, що забезпечують практичну підготовку, як-от:

- “Техніка лабораторних робіт” (27 год);
- “Аналітична хімія” (27 год);
- “Біологічна хімія з біологічними методами дослідження” (27 год);
- “Клінічні лабораторні дослідження” (108 год);
- “Мікробіологія з основами імунології та технікою мікробіологічних досліджень” (135 год);
- переддипломна практика (27 год).

У навчанні та вихованні молодих людей з особливими потребами викладачам важливо знати особливості психічного та розумового розвитку студента. Адже викладач, готуючись до лекції та практичного заняття, повинен зважати на те, що словесний запас таких студентів небагатий. З огляду на це під час лекції слід вживати якнайменше невідомих та малознайомих слів і термінів, а за необхідності їхнього вживання обов’язково давати роз’яснення.

У процесі навчання студентів з особливими потребами застосовують письмову форму передавання навчального матеріалу, що поліпшує сприйняття інформації. Для цього викладач готує короткий конспект лекції і роздає його студентам перед лекцією. Під час складання таких конспектів

потрібно уважно стежити за доступністю викладання, підбором слів, а під час лекції постійно перевіряти розуміння студентами слів, виразів, термінів тощо. Ще однією особливістю, що значно ускладнює процес навчання, є невміння студентів з особливими потребами самостійно працювати з підручниками та конспектувати лекції, тому важливо привчати їх до самостійної роботи та обов'язково її контролювати.

Зауважимо, що важко розвивати пам'ять глухого без врахування своєрідності та шляхів розвитку в нього сенсорних відчуттів і сприйняття. Однією з форм пізнавальної діяльності людини є відчуття. Слухові відчуття виникають невимушено. Ми чуємо також і те, чого не хочемо чути, в той час як бачимо лише те, на що дивимося. І. Сеченов акцентував на тому, що з усіх органів чуття слух дає нам найбільшу різноманітність відчуттів. А значення зорового сприйняття яскраво виявляється і в діяльності пам'яті студентів з вадами слуху [4].

Процес навчання глухих студентів базується головню на зоровому сприйнятті. Отож у процесі їхнього навчання важливу роль відіграє зорова наочність, а визначальне місце посідають засоби наочності. З огляду на це викладач, обмежений лексиконом студента з вадами слуху, повинен використовувати різноманітні засоби наочності (наприклад, таблиці, муляжі, мікропрепарати, таблички з новими словами), організувати роботу зі словником, мікроскопом тощо. Важливо особливу увагу звертати на те, щоб студент зрозумів їхній зміст, а не просто дивився на них.

Окрім сприйняття навчального матеріалу та його узагальнення, відбувається також закріплення інформації в пам'яті глухих студентів, тому закріплення знань, повторення навчального матеріалу здійснюється на всіх етапах навчальних занять [3, с. 32]. Зауважимо, що основою повторення має бути словесна мова, яка нерідко супроводжується мовою жестів. Беручи до уваги особливості організації навчання студентів з особливими потребами, у систему повторення ми вводимо не тільки фактичний матеріал навчальних дисциплін, але й повторення висновків, законів, правил тощо. З метою попередження формального засвоєння знань вважаємо за необхідне перевіряти і вміння їхнього застосування в навчальній та практичній діяльності. Це дає змогу студентам з вадами слуху навчитися пов'язувати засвоєні знання з майбутньою професійною діяльністю. Викладач повинен вимагати від усіх студентів з вадами слуху чіткої та грамотної усної відповіді, яку вони зазвичай можуть дати. Під час відповіді студента користуватися допомогою сурдоперекладача потрібно лише в тому разі, коли викладач не може зрозуміти відповідь студента.

Зауважимо, що у викладача виникають труднощі у процесі з'ясування якості знань глухих студентів. Це іноді може зумовити необ'єктивне оцінення рівня їхніх знань, тобто вони можуть знати більше, ніж здатні виявити.

Зважаючи на це, кожен викладач, який працює в таких групах, зобов'язаний чітко організувати діагностування та контроль навчальних досягнень студентів.

Викладання навчальної дисципліни в групах студентів з вадами слуху вимагає від викладача індивідуального підходу до кожного з них. Краще пізнання особливостей кожного студента, індивідуальності його характеру, навчального потенціалу дає змогу викладачеві об'єктивно оцінити його знання. Працюючи з глухими студентами, доцільніше використовувати непрямі форми висунування вимог (прохання, поради). Слід також зважати на те, що вони не терплять грубого втручання у свій духовний світ, дорожать своєю самостійністю та незалежністю.

Проведений нами педагогічний експеримент засвідчує, що такий підхід до організації навчального процесу забезпечує ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців з особливими потребами. Наводимо показники якості знань студентів з різних навчальних дисциплін (спеціальність "Лабораторна діагностика"):

Курс навчання	Показники якості знань студентів з вадами слуху, %			
	Клінічні лабораторні дослідження	Мікробіологія з основами імунології	Біологічна хімія з біологічними методами дослідження	Гістологія з технікою гістологічних досліджень
1-й курс	63	58	69	64
2-й курс	85	79	80	82

Порівняння цих результатів засвідчує, що показники якості знань студентів 2-го курсу значно вищі, ніж у студентів 1-го курсу. Це пояснюють тим, що студенти 1-го курсу розпочали навчання в коледжі, маючи недостатні базові знання, обмежені знання мови жестів, а також невмінням самостійно працювати з підручниками тощо.

Упродовж першого року навчання всі студенти з вадами слуху досконало вивчили мову жестів, навчилися правильно оформляти усну відповідь. Якщо на 1-му курсі лише 50% студентів розбірливо вимовляли слова, то на 2-му курсі чітко розмовляють вже 90% студентів.

Отже, працюючи зі студентами з особливими потребами, переконуємося, що чим більша кількість аналізаторів бере участь у процесі вивчення нового матеріалу, тим знання студентів міцніші.

Підсумовуючи, зазначимо, що до *педагогічних умов* організації навчання студентів з особливими потребами у вищих навчальних закладах ми відносимо:

- 1) вдалий вибір спеціальності та формування у студентів з особливими потребами позитивних мотивів та дієвих цілей;
- 2) комплектування окремих груп студентів з вадами слуху в звичайних вищих чи середніх спеціалізованих навчальних закладах;
- 3) врахування неоднорідності академічних груп, в яких навчаються студенти з вадами слуху, та специфічних особливостей їхнього навчання;
- 4) обов'язкова присутність на всіх заняттях сурдоперекладача;
- 5) необхідність навчання студентів мови жестів;
- 6) доцільне застосування викладачами різних навчальних дисциплін форм, методів і засобів навчання, методів і засобів виховного впливу;
- 7) чітка організація діагностування навчальних досягнень студентів;
- 8) цілеспрямована самостійна робота студентів та систематичний контроль за її виконанням з боку викладача тощо.

-
1. Дольнікова Л. В. Структурування навчального матеріалу з природничих дисциплін // Педагогіка і психологія професійної освіти. 1997. № 3–4. Ч. 2. С. 11–16.
 2. Зайцева Г. Л. Лингвистические проблемы изучения жестового языка глухих // Дефектология. 1983. № 5. С. 13–21.
 3. Назарина В. П. Передумови розуміння та запам'ятовування мовленнєвого матеріалу глухими дітьми // Дефектологія. 2001. № 1. С. 30–33.
 4. Особенности усвоения учебного материала слабослышащими учащимися / Под ред. Р. М. Боскис, К. Г. Коровина. М., 1982.
 5. Пономаренко О. І. Соціально-педагогічна адаптація в процесі організації життєдіяльності дітей в умовах школи-інтернату // Вісн. Харків. держ. акад. культури. 2002. Вип. 9. С. 241–249.
 6. Цукерман И. В. Трудовая деятельность глухих и слабослышащих выпускников вузов и техникумов // Дефектология. 1987. № 5. С. 58–62.

**ADAPTING INSTRUCTION OF STUDENTS WITH HEARING LOSS IN
MEDICAL COLLEGE****Iryna Drevko**

*Andrey Krupyns'ky State Medical College of L'viv
Doroshenko Str., 70, UA – 79000 L'viv, Ukraine*

The article analyses the state of researching the problem of adapting instructing the students with special needs in higher school. It outlines the importance of their successful adaptation. It concretizes the pedagogical conditions of instructing the students with hearing loss on the example of preparing the experts in the speciality "Laboratory diagnostics".

Key words: adaptation, laboratory diagnostics, pedagogical conditions, students with special needs, surd translator, sign language.

Стаття надійшла до редколегії 27.03.2008

Прийнята до друку 20.05.2008